

ENFLASYONLA MÜCADELE SORUNU

Dr. M. İlker PARASIZ

Çağımızda gerek gelişmiş gerekse azgelişmiş ülkelerin müşterek sorunlarından birisi de şüphesiz enflasyondur. Bu konuda pek çok araştırma yapılmış olmasına rağmen kesin çözüm imkânı bulunamamıştır.

Gelişmekte olan ülkeler arasında enflasyonist baskılardan en fazla muzdarip olanlar Latin Amerika memleketleridir. Bu ülkelerin uzmanları enflasyonla mücadelede özellikle Kuzey Amerikalı iktisatçıların getirmiş oldukları tedavi politikalarının yetersiz kaldığını ekonomide durğunluğa sebep olduğunu, enflasyonun sadece parasal tedbirlerle önlenemeyeceğini bunun yanında yapısal faktörlerin de nazarı itibara alınması gerektiğini savunmuşlardır (1).

Batı ülkelerinde de İkinci Dünya Şavaşından sonra enflasyon konusunda yeni gelişmeler olmuş, «maliyet enflasyonu», «tırmanan enflasyon», «sektöriyel enflasyon, «stagflasyon» üzerinde çalışmalar yapılmış parasal tedbirlerin bu tip enflasyonist baskıların kontrol altına alınma-

---

(1) CAMPOS Roberta De Oliviera: «Development Economique et Inflation eu regard en Paticulier a L'Amérique Latin» iç. Planification et Programation de Developpment. OCDE 1964.

SEERS Dudley: «A theory of Inflation and Growth in Under-developed Economies : Based on the Experience of Latin America», Oxford Economic papers, haziran 1962.

MARGET Arthur W. «La possibilité d'appliquer des remèdes monétaires orthodoxes aux pays développés et aux pays sous-développés.» iç. Problèmes Monétaires vol. I dalloz et sirey 1964 s. 223

«Bu makalesinde Arthur W. MARGET geliştirmekte olan ülkelerde de enflasyonla mücadelede para politikasının daha etkin olacağını savunmaktadır.»

sında yetersiz kalacağı ispatlanarak örneğin «gelir politikası» gibi yeni yeni mücadele aletleri aranmağa başlanmıştır.

I — Talep Enflasyonu İle Mücadele

Talep enflasyonu, üzerinde en çok inceleme yapılmış bir konudur. Bir ekole göre doğrudan doğruya para miktarındaki artışlar, diğer bir ekole göre de harcamalarda meydana gelecek artışlar fiyatlarda devamlı artışlara sebep olmaktadır.

Memleketimizde de yapılan araştırmaların çoğu talep artışlarının ekonomimizde hangi kaynaklardan ileri geldiğinin tesbiti yönünde olmuştur. Bütçe açıkları, İktisadî Devlet Teşekküllerinin zararları, Ziraat Bankası kredilerinin çoğunlukla tüketim harcamalarında kullanılması, banka kredilerinde genişleme, tarımsal ürünlerden bazılarında uygulanan destekleme fiyatlarında yapılan artırımlar, son yıllarda işçilerin gönderdikleri dövizlerde görülen yüksek artış, personel kanununun malî hükümlerinin yürürlüğe girmesi dolayısıyla harcamalarda meydana gelen yükselmeler ekonomimizde talep enflasyonunun belli başlı kaynakları olarak mütalâa edilebilir.

Memleketimizde enflasyonla mücadele sınırlı aletlerle yapılmaktadır. Çünkü, örneğin, batı ekonomilerinde faydalanılan açık piyasa muameleleri memleketimizde para ve sermaye piyasası bir türlü geliştirilemediği için, yapılamamaktadır. Diğer taraftan, toplam vergi hasılatı içinde gelir vergilerinin oranı düşük olduğu için de bu vergiden enflasyonla mücadelede yeteri kadar faydalanılamamaktadır.

Ia — Talep Enflasyonu İle Mücadele Aletleri

Bu konuda, para ve vergi politikası olmak üzere başlıca iki mücadele aleti düşünülebilir:

Iaa — Para Politikası

Bu politika, para ve kredi hacminin kamu otoritelerince kontrol altına alınmasından ibarettir.

A — Kredi Politikası

Krediler günümüzde müteşebbislerin en önemli finansman kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Kredi miktarlarında yapılacak kısıntılar işletmelerin hammadde stoklarını arttırma, yatırım ve yeni işgücü taleplerini frenlediği ölçüde enflasyona karşı mücadelede başarılı olacaktır.

Aa — Kredi Fiyatlarının Yükseltilmesi

İskonto ve faiz hadlerinin yükseltilmesi suretile kredilerin kontrolü, para ve kredi hacmini kontrol vasıtalarının en eskilerindedir. İleri ülkelerde bir hayli başarılı olan bu politika gelişen ülkelerde ve memleketimizde fazla tesirli olamamaktadır (2). Çünkü, bu ülkelerde ve memleketimizde:

- Faiz oranlarının enflasyonist baskılara karşı etkili olabilmesi çok yüksek seviyede tesbit edilmesine bağlıdır.
- Kredi elde etme, kredinin maliyetinden çok daha önemlidir.
- Vergi bildirimlerinde, ödenen faizlerin indirimi, faiz oranlarının etkinliğini azaltmaktadır.

Ab — Kantitatif Kredi Kontrolleri

Kantitatif olarak kredi kontrolleri global ve selektif olmak üzere iki açıdan ele alınabilir.

a — Global Kredi Kontrolleri

Merkez Bankaları asgarî kanunî karşılıklar politikasıyla bankaların ikraz edebilecekleri fonlara tesir ederler. Karşılık oranları yükseltildiği takdirde bankaların ikraz edebilecekleri fonlar azalacağı için kredi arzı daralacaktır. Memleketimizde kredi miktarlarının kısıtlanması enfla-

---

(2) HOROWITZ David: «Le Control de Infation L'Inflasion en cas de Croissance Rapide» 2 éme Congres de L'Association Intenational des Sciences Economique» Cujas, Paris, 1968.

DİLİK Said: «1950 - 1958 Arası Türkiye'de Para Politikası» S.B.F. dergisi no: 2, haziran 1965 s. 175.

yonist baskıların kontrol altına alınmasında bir hayli etkili olmaktadır. 31.5.1961 tarih ve 301 sayılı kanunla bankalar ülkemizde:

— Vadeli mevduatta %10'dan aşağı %35'den fazla

— Vadesiz mevduatta %20'den aşağı %45'den fazla olmamak şartıyla Banka Kredilerini Tanzim Komitesince tayin olunan oranda münzam karşılık ayırmağa mecbur tutuldular (3).

b — Selektif Kredi Kontrolleri

Bu politika özellikle ekonomideki dengesizlikler sektör tesbit edildiği durumlarda daha başarılı olacaktır. Gelişen ekonomiler açısından örneğin inşaat sektörüne yönelen krediler ve tüketim kredileri için uygulanacak selektif kredi politikaları enflasyonist baskıların kontrol altına alınmasında önemli rol oynayabilir. Zira büyük ölçüde krediye ihtiyaç duyulan inşaat sektöründe kredilerin kısıtlanması sonucu kısa zamanda bunların başka finansman olanaklarıyla ikame edilebilmelerinin güçlüğü sebebiyle, bu sektörden yayılacak enflasyonist baskılar önlenmiş olacaktır (4).

B — Açık Piyasa Muameleleri. (open market policy)

Açık piyasa muameleleri merkez bankalarının piyasada tahvil bono, döviz alıp satmak suretile bankaların kasa durumuna, dolayısıyla kredi arzına tesir etmek hedefi güden bir vasıttır. Türkiye'de Merkez Bankası açık piyasa muameleleri yapmamaktadır.

Iab — Vergi Politikası

Enflasyonla mücadelede vergi politikası, para politikası gibi ekonomide mevcut fazla satın alma gücünü kıstamak amacıyla kullanılan klâsik bir vasıttır. Özellikle gelir vergileri harcanabilir gelirleri azaltarak aşırı talebi daha doğmadan önleyebilir. Buna karşılık harcama vergileri aşırı satın alma gücünü harcamanın yapıldığı anda önlemeyi hedef al-

(3) ZARAKOĞLU Avni : «Para Kredi ve Bankalar». Ankara 1970 s. 251

(4) MARQUEZ Javier : «Financial policy as an anti - inflationary instrument» iç. Inflation and Growth in Latin America by KERTENETEZKY İzaac and BEAR Werner, Richard D. Irwing, homewood, illinois 1964 s. 406

maktadır. Vergiler diğer taraftan, kapital birikimini arttırıcı yönleriyle de dolaylı olarak enflasyonla mücadelede etkin rol oynayabilirler.

A — Vergiler Kapital Birikimini Teşvik Eder

Vergiler vasıtasıyla lüks harcamalar frenlenebilir, yatırımlara yön verilebilir ve nihayet iç tasarruflar arttırılabilir.

B — Vergiler Fazla Satın Alma Gücünü Frenlerler

Vergi politikası vasıtasıyla ekonomide enflasyonist baskı yaratan aşırı satın alma gücü hafifletilebilir.

— Gelir Vergisi

Gelir vergisi vasıtasıyla aşırı satın alma güçleri henüz daha doğmadan önlenir. Gelir vergisi, üretimde masraf unsuru olarak düşünülmez ve ayrıca başkalarına kolayca inikas ettirilemez (5). Refah devrelerinde tüketimin artış hızı, gelir artış hızından az olacağından harcama vergisi halinde devlet gelirlerindeki artış, gelir vergisi halindeki kıyasla daha düşüktür. Devlet gelirlerinde temin ettikleri esneklik açısından, konjonktür dalgalanmaları ile mücadelede gelir vergisi harcama vergisine tercih edilir (6). Mamafih, gelir vergisiyle budanan bir kısım gelirlerin aslında zaten tasarruf edileceği, ancak vergi nisbetinin çok yüksek tutulması halinde başarılı olabileceği, müterekki vergilerin çalışma ve yatırımlar üzerinde olumsuz etki yapacağı hususları ileri sürülerek bu vergiye itiraz edilmektedir (7).

— Vasıtalı Vergiler

Vasıtalı vergilerle fiyatlar yükseltmek suretile aşırı satın alma gücü azaltılmağa çalışılır. Ancak vasıtalı vergiler enflasyonla mücadelede gelir vergileri kadar etkili olamayabilmektedir. Özellikle fiyat artışlarının hızlandığı dönemlerde fiyat elastikiyetleri ters yönde etki yapmakta, fiyat artışları tüketimi kısmak yerine daha da arttırmaktadır.

(5) BROCHIER Hubert ve TABATONİ Pierre: «L'Economie Financière» Dalloz 1963 s. 582

(6) KIZILYALLI Hüsnü : «Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Analizi» Sevinç Matbaası 1969 s. 386

(7) BROCHIER H. ve TABATONİ P. op. cit. s. 583

Gelecekte de fiyat artışlarının devam edeceği korkusu tüketicilere o andaki fiyatların yüksek seviyesini unutturmaktadır. Diğer taraftan iş adamları vasıtalı vergileri birer maliyet unsuru olarak düşünüp buna göre kâr yüzdelerini tesbit etmeleri halinde fiyatlar biraz daha yükselecektir. Ayrıca dolaylı vergiler üretimin her safhasında maliyet artışlarına sebep olacaklardır (8).

Genel olarak enflasyonla mücadelede gelir vergilerinin daha etkili olacağı kabul edilmektedir. Bununla birlikte memleketimizde vergi hasılatı içinde en büyük payın vasıtalı vergilere ait olması enflasyonist fiyat artışlarıyla mücadelede bu sonuncu vergilerden yararlanmayı zorunlu kılmaktadır.

Ib — Enflasyonla Mücadelede Para - Vergi Politikası Aletlerinin Kullanılması ve Ekonomide Durgunluk İhtimalleri

Konumuz esas itibariyle enflasyon ve işsizlik sorununun araştırılması olmamakla beraber, enflasyonla mücadelede uygulanan parasal tedbirlerle bu konunun yakından ilişkisinin olması nedeniyle incelenmesinde fayda vardır.

Iba — İşletmelerin Mali Yapısı ve Kredi Kısıtlamaları (9)

Ekonomide aşırı talep söz konusu olduğu zaman para politikası aletlerinden yararlanma yoluna gidilmektedir. Aklımıza hemen şu soru gelebilir: acaba niçin işletmeler banka kredilerine ihtiyaç hissetmektedir? Çünkü ekonomide başka ödünç verecek müessese yoktur. Genel olarak tasarrufların kaynağının gelirler, yatırımlarınkinin ise tasarruflar olduğu ekonomi el kitaplarında belirtilmektedir. Fakat çoğu kez borçlanmaların da gelir yaratabileceği unutulmaktadır (10). Ekonomide eğer yeteri kadar ödünç verecek müessese yoksa parasal darlık içinde olan

---

(8) Ibid s. 583. Bkz: aynı konuda, FLAMANT Maurice: «Theorie de L'inflation et Politique Anti - Inflationnist» Dalloz, 1952 s. 158

(9) DENİZET Jean : «Monnai et Financement». Dunod, 1967 s. 118

(10) Ibid. s. 118

işletmeler zorunlu olarak bankalara yöneleceklerdir. Aksi halde pek çok işletme üretimini kısmak zorunda kalacaktır. Memleketimizde bir türlü sermaye piyasası kurulamamıştır, bu sebeple işletmelerin büyük ölçüde parasal ihtiyaçları bankalar yoluyla karşılanmaktadır.

Banka kredilerinin iki yüzü vardır: «finansman» faydalı, ekonomi de aranan: «para yaratma» zararlı, enflasyonist baskıları arttıran. Bunlar tıpkı Siyamlı ikizler gibi aynı anda doğmakta ve fakat ayrı ayrı hayata sahip olmaktadır. İş adamları ister istemez birinci kız kardeşe müracaat etmektedirler. Aynı anda artık ikinci kız kardeş de doğmuş ve ekonomiye enflasyon saçmağa başlamıştır bile.

Tasarruf — yatırım eşitliğini savunan «pseudo - Keyneziyen» ekonomistler enflasyonun asıl nedeninin tasarruf yetersizliğinde aranması gerektiğini savunacaklardır.

— Eğer ekonomide gerçekten ve potansiyel olarak tasarruf açığı varsa bu durumda, enflasyonu önlemenin tek çaresi prodüktif yatırımların azaltılması, müsait zamanın beklenmesi olacaktır. Böyle bir çözüm tarzı kalkınma arzusu içinde olan ülkeler için pek de cazip görünmemektedir.

— Halbuki memlekette, ne iddihar edilmiş paraları sunacak ne de potansiyel olarak mevcut tasarrufları ortaya çıkartıp ödünç verecek müesseseler yoktur.

Ekonomide bu şekilde yeni bazı müesseseler geliştirilmemişse, iki duruma razı olmak gerekecektir: istikrar arzu edilirse; krediler bloke edilecek dolayısıyla makinaların durmasına, çarkların dönmemesine işsizliğe katlanılacak: yok kalkınma ön planda tutulursa, kredi muslukları gevşetilecektir. «Stop and go» böyle bir durumda artık «gelir politikası» sorunu değil, parasal kurumların henüz kurulamamış olmasından ileri gelen bir sorundur (11).

Memleketimizde batı ekonomilerinden farklı olarak mal arzı yapısal bazı nedenlerle istenildiği ölçüde arttırılamamaktadır. O halde, üstelik, global olarak kredi kısıtlanmasına gidildiğinde bazı prodüktif sektörler bundan geniş ölçüde etkilenebilir ve ekonomide mevcut arz kapa-

---

(11) İbid, s. 119

sitesi daha da daralabilir. Sonuç «enflasyon - ekonomik durgunluk» sorununun ötesinde, «durgunluk içinde enflasyon» haline dönüşebilir (12).

Ibb — Sektöriyel Enflasyonist Baskılar ve Global Mücadele

Ekonomiler homojen değil heterojendir. Bu sebeple enflasyonu global olarak değil kısmi, sektöriyel olarak incelemek gerekir. Böylece enflasyonist baskıları doğdukları sektörlerde lokalize etmek ve diğer sektörlerle yayılmasını önlemek imkânı kolaylaşacaktır (13).

— Genel olarak ekonomide talep fazlası tesbit edildiği zaman enflasyonla mücadele toplam talebin kısılması şeklinde yapılmaktadır. Bu durumda fiyatlar genel seviyesinde görülen artış sadece birkaç sektörde görülen fiyat artışlarının diğer sektörlerle yayılmasının sonucu ise durum ne olacaktır? Evvelce, bazı sektörlerde meydana gelen fiyat artışlarının, öteki sektörlerdeki fiyat düşüşleriyle denkleşeceği, dolayısıyla fiyatlar genel seviyesinin aynı düzeyde kalması söz konusu idi. Günümüzde artık durum çok farklıdır, fiyatlar ortalama seviyesi devamlı olarak artmaktadır. Konuyu biraz daha açalım ve kabul edelim ki kamu otoriteleri yukarıda temas edilen aletlerle toplam arzla toplam talebi denkleştirmeye muvaffak olsunlar. Görünüşte enflasyonist baskıların artık ortadan kalkmış olması gerekir. Aslında sektöriyel talep fazlalarının tamamen absorbe edilememesi sonucu ekonomide hâlâ enflasyonist baskılar olacak ve fiyatlar ortalama seviyesi artmaya devam edecektir. Diğer taraftan, esasen talep fazlasından söz edilmeyen bazı sektörlerde talep düşüşleri meydana gelecek. Dolayısıyla ekonomide sektöriyel durgunluk ve işsizlik belirecektir (14).

-
- (12) Bkz: bu konuda, MORLEY Samuel: «Inflation and Stagnation in Brazil». Economic Developpement and Cultural Change. vol. 19 no: 2 2.1.1971
YENAL Oktay: Para darlığı konusunda toplanan seminerde bu konuya temas etmektedir. İç. İstanbul sanayi odası dergisi. 15.8.1967 s. 27-29.
- (13) GABILLARD Jean: «Recherch sur la fin de L'Inflation «SEDES 1952 s. 23
PERROUX François: «L'inflation des anneés 60: La composante monétaire avec reference speciale aux influences international» Economie Appliqué vol: XXIV no: 3 1971 s. 353
- (14) RIVOIRE Jean: «Les Trois inflation». Banque, no: 294 mars 1971

— Acaba sektöriyel talep artışlarının öteki sektörlerle tamamen yapılmadığı durumlarda global para ve vergi politikası aletlerine müracaat edilmesi halinde durum ne olacaktır? Sektöriyel fiyat artışlarının tamamen önlenememesi bir tarafa işsizlik daha da artacaktır (15).

Ibc — Maliyet Enflasyonu ve Para Politikası

Ekonomide maliyet enflasyonu söz konusu olduğu hallerde enflasyonla mücadele hususunda dikkatli olmak gerekir. Aslında maliyet artışlarının yeni satın alma gücü ile desteklenmemesi halinde maliyet enflasyonundan söz edilmeyecektir (16). Bu durumda üstelik bir de toplam talebin kısılması ekonomide maliyet artışlarıyla beliren işsizlik tehlikesini genelleştirecektir.

Maliyet artışlarının ekonomide yaratabileceği sorunlar talep enflasyonuna oranla çok karışık ve çok daha zordur. Genel olarak ne sendikalar, ne firmalar, ne de hükümetler ekonomide meydana gelecek durgunluktan ve işsizliğin artmasından memnun olmamaktadırlar. Sonuç: yüksek maliyetlerin para arzının arttırılmasıyla kabul edilmesi şeklinde tecelli etmektedir. Maliyet enflasyonu ile mücadele batı ekonomilerinde «gelir politikası» çerçevesinde ele alınmaktadır. Memleketimizde de son yıllarda maliyet enflasyonundan sık sık söz edilmektedir. O halde ekonomimiz içinde artık «gelir politikası» stratejilerinden yararlanma zamanı çoktan gelmiştir.

Ibd — Hizmet Sektörünün Hızlı Gelişmesinden Doğan Enflasyonist Baskılar ve Enflasyonla Mücadele

Son yıllarda batı ekonomilerinde hizmet sektörünün millî gelir içindeki oranının hızla artması enflasyonist baskıların ekonomiye yayılış yönünü etkileyerek, ekonomi politikasında geliştirilen aletleri yetersiz bırakmıştır (17).

(15) VALIER Jacques: «L'Inflation Rampante dans les Pays du Capitalisme Evolués» Cujas 1968 s. 240

(16) MACHLUP Fritz: «Vue nouvelles sur l'inflation de cout et de demand» Problèmes Economiques no: 690 21.3.1961

(17) ABRAHAM-FROIS Gilbert: «Element de Dynamique Economique» Dalloz 1972 s. 221

Bkz. PERROUX François: op. cit. s. 360

a — Batı ekonomilerinin büyüme modellerinde nasıl olan değişmeler

1860 - 1960 yılları arasında özellikle tüketici taleplerindeki değişmeler batı ekonomilerinde büyüme modellerine yön vermiştir. (Engel kanunu). Bu dönemde aile bütçeleri içinde tarımsal gıda maddelerinin nisbi önemi gitgide azalmış, buna mukabil endüstriyel malların talebi artmıştır. Böylece endüstri sektöründe prodüktivite hızla artmış ve bu sektör ekonomik büyümenin sürükleyici gücü olmuştur.

1960'dan beri de talep yapısında yeni değişmeler olmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni endüstri mallarına karşı olan nisbi doymadır. A.B.D.'de 1950 - 1969 yılları arasında servis sektörünün GSMH içindeki oranı %30'dan %40'a, Fransa'da %26'dan %34,5'a yükselmiştir. Görüldüğü üzere, bugün artık endüstri - ötesi olarak nitelendirebilecek ekonomiler birer servis ekonomisi haline dönüşmektedirler. A.B.D.'de son oniki yıldanberi endüstri sektöründe çalışanların oranı %24 olarak kalmıştır.

Büyük yatırımlar artık turizm, seyahat ve diğer servis sektörü dallarına yığılmaktadır. Malî açıdan kârlılık oranları çok yüksek buna karşılık prodüktivite artışları ihmal edilecek derecede düşük olan bu sektörlerle yatırımların hızla kayması ekonomide harcama seviyesini de süratle arttırmaktadır (18).

Bu yeni gelişmenin konumuz açısından ortaya çıkardığı yeni sorunlar şu şekilde tesbit olunabilir:

aa — Fiyatlar artarken artık işsizlik oranı azalmaktadır.

Servis sektörünün reketi karşısında gelir elastikiyet oranı düşen sanayi sektörü, üstelik bu sektörden yayılan yüksek ücret artışlarına karşı koyabilmek için de maliyetlerini düşürme, prodüktivitesini daha da artırma ve işsizliğin önlenmesi sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Evvelce global olarak % 3 işsizliğin normal karşılandığı tam istihdam tarifi bir hayal olmaya başlamıştır. Çünkü servis sektörü endüstri sektörü endüstri sektöründe artan işsizlik oranını bünyesine alarak hafifletmemektedir.

Fiyat endekslerine bakıldığında, fiyat artışlarının en fazla servis

(18) PERROUX - Fronçois: op. cit. s. 360

sektöründe meydana geldiği kolayca tesbit edilebilir. Zira yukarıda da belirtildiği üzere bu sektörde maliyetlerin düşürülmesi produktivitenin artırılması gibi endüstri sektörünün en önemli sorunları fazla öneme haiz gözükmemektedir. (19)

ab — Talep enflasyonuna karşı geliştirilmiş mücadele aletleri yetersizdir.

Toplam talebin kısılması servis sektörüne karşı olan talebi fazla etkilemektedir; dolayısıyla bu sektörde fiyatlar artmağa devam etmektedir.

Phillips'in 1958 de ortaya koyduğu «enflasyon — işsizlik dilemma» sına göre İngiltere de nominal ücretlerin artması oranında işsizlik azalmaktadır. Bu durumda fiyat istikrarının sağlanması için bir miktar işsizliğe razı olunması gerekmektedir.

Son yıllarda durum hayli değişmiş ve ücretler çalışma piyasasında bağımsız olarak oluşmaya başlamıştır. Artık ücretlerde meydana gelen artışlar işsizliği azaltmaktadır.

b — Memleketimizde de servis sektörünün G S M H içindeki payı yüksektir.

Hizmet sektörünün memleketimizde G S M H içindeki yerinin ikinci beş yıllık plan dönemi sonunda % 36,9 a düşürülmesi öngörülmesine rağmen, 1971 yılı sonunda % 39,8 olarak gerçekleşmiştir Bu oran 1963 yılında %'36,4 idi. Servis sektörünün millî gelir içindeki yeri memleketimizde yapısal olarak yüksektir. Diğer taraftan ithalât kapasitesinin yetersiz kaldığı dönemlerde yatırımlar üretken sektörlerden ister istemez diğer sektörler; ve bu arada servis sektörüne kaymaktadır. Ayrıca ödemeler bilançosu açıklarının kapatılması amacıyla da hükümetler turizm ve buna bağlı hizmet sektörlerinden yararlanmak da istemektedirler. O halde Batı ekonomilerinde sözü edilen hizmet sektöründen yayılan enflasyonist baskılar memleketimiz açısından da geçerlidir.

Alınacak para ve vergi politikaları tedbirleri memleketimizde de bu sektöre yönelecek talebi kısıtlamakla yetersiz kalacaktır? Bu soruya

---

(19) ABRAHAM . FROIS Gilbert: op. cit. s. 222

kesin olarak cevap verebilmek için hizmet sektörüne yönelen talebin gelir elastikiyetini incelemek gerekecektir. Kanaatimizce bu sektöre genellikle gelir seviyeleri yüksek guruplar yönelmektedirler. Bunların servis talep elastikiyetlerinin sert olabileceğini farzedebiliriz. Bu durumda enflasyonist baskıların önlenmesi amacıyla alınacak parasal tedbirler yetersiz kalacaktır.

Servis sektörünün endüstri sektörüyle rekabet durumuna gelince: Memleketimizde görüldüğü kadarıyla, endüstri sektöründe ücret artırımları produktivitede meydana gelen gelişmelere bağlı değildir. Dolayısı ile gümrük duvarları gerisinde endüstrilerimiz produktivite meselerine fazla eğilmemektedir. Ücretler ve kârlar daha sonra da izah olunacağı üzere produktivite artışlarının ötesinde teşekkül etmektedir. Bu sebeble batı ekonomilerinin bu konuda karşılaştıkları sorunlar bizim için ancak temenni olabilir.

II — Gelir Politikası

Gelir politikasıyla özellikle maliyetler üzerinde şurla durularak ekomide istikrarın sağlanması hedef alınmaktadır. Bu politika sayesinde gelirlere henüz teşekkül safhasında müdahale edilerek enflasyonist baskılar daha doğmadan önlenilmeğe çalışılmaktadır.

Bu konuda biz sadece gelir politikasıyla çeşitli gelirler için öngörölmüş kıstaslara temas edeceğiz, bu kıstasların gerçekleştirilmesi ile ilgili stratejilere değinmeyeceğiz.

IIa — Ücretler

Genellikle bu konuda iki norm öngörölmektedir: «iş produktivitesi: basit, yaygın, fakat tartışmalı «surplus» (fazla): yeni bir kavram, karışık fakat daha adil. (20)

IIaa — İş Produktivitesi Normu

Bu norm iki kavramdan hareket etmektedir:

---

(20) CAIRE Guy: «Theorie et Pratique de la Politique des Revenus» P.U.F. 1970 s. 90

— Ekonomide gelirlere paralel olarak mal ve hizmet arzı da artarsa, yaratılacak ek satın alma gücü fiyatlarda artışlara sebep olmayacaktır.

— Ücret artışlarıyla orantılı şekilde üretimde de bir artış hasıl olursa, müteşebbisler mallarının fiyatlarını arttırmayabilirler. R_r : Reel milli geliri, R_m : Parasal milli geliri gösterecek, herhangi bir t_1 zamanında fiyat endeksleri

$$P = \frac{I + \frac{\Delta R_m}{R_m}}{I + \frac{\Delta R_r}{R_r}} \times 100 \quad \text{olacaktır.}$$

Prodüktivite de hasıl olan artışların dağıtılması halinde fiyatların istikrar içinde kalabilmesi için:

$$\frac{\Delta R_m}{R_m} = \frac{\Delta R_r}{R_r} \quad \text{olması gerekir.}$$

Şimdi de aşağıdaki eşitliği inceleyelim:

W ücretler toplamını, w ücret hadlerini, L istihdam hacmini Y toplam parasal geliri, P fiyatlar genel seviyesini, y toplam reel geliri gösterecek,

$$\frac{W}{Y} = \frac{wL}{Py} = \frac{w}{P} : \frac{y}{L} \quad \text{eşitliği, ücretlerin milli gelir içindeki payı-$$

nın, ortalama iş prodüktivitesi tarafından bölünen reel ücret oranına eşit olacağını göstermektedir. Reel ücretlerin iş prodüktivitesinden daha fazla artması halinde milli gelir içinde ücretlerin payı artacaktır. Bu durumda iki şey olabilir: Müteşebbisler malların fiyatlarını arttırarak kâr hadlerini muhafaza etmeğe çalışırlar, dolayısıyla reel ücret artışları yeniden prodüktivitedeki artışla eşit duruma gelebilir, ya da kârlar azalır. Kârların azalması halinde de muhtemelen özel yatırımlar gerileyecek buna bağlı olarak da ekonomik büyüme yavaşlayacaktır.

O halde artık gelir politikasının genel hedeflerini tesbit edebiliriz:

Enflasyonla Mücadele Sorunu

— Fiyat istikrarı içinde tam istihdamın sağlanması ve hızlı ekonomik gelişme,

— Kalkınmanın meyvelerini adil şekilde bölüştürme (21).

Batı ekonomilerinde özellikle ücretlerle ilgili olarak çok çeşitli formler bulunmuş ve uygulanmaya çalışılmıştır.

A — Ortalama Millî Prodüktivite

Tatbikatta en çok önerilmiş aynı nisbette de en fazla güçlüklerle karşılaşmış bir kıstastır.

— Bu kıstasın uygulanması halinde prodüktivite seviyeleri diğer işletmelere nazaran düşük olan firmaların piyasada kalmaları güçleşecektir.

— Farklı üretim dallarında bulunan birbirleriyle rekabet halinde olmayan işletmeler için farklı sonuçlar doğabilir. Örneğin, aslında prodüktivite seviyeleri düşük bazı işletmelere piyasada kalabilmeleri için fiyatlarını artırma izni verilebilir. Böyle bir durumda ekonomide genel fiyat istikrarının muhafaza edilmesi için prodüktiviteleri yüksek bazı firmaların fiyatlarında indirme yapmaları gerekecektir. Çoğu kez umulanın aksi olmaktadır. Özellikle piyasada söz sahibi olan firmalar fiyatlarını muhafaza etme temayülündedirler, dolayısıyla fiyatların yükselmesi önlenememektedir.

— Ücretlerin sadece tek bir kıstasa bağlanması, iş gücünün üretim dalları arasında rasyonel olarak dağılması olanağını ortadan kaldırmaktadır. Bunun sonucu ise ekonomik büyümenin yavaşlaması şeklinde ortaya çıkacaktır.

B — Sektöriyel Prodüktivite

Ücretler her sektör için ayrı ayrı düşünülmekte ve her sektör veya işletmede meydana gelecek ücret değişimleri, gene aynı sektör veya işletmede hasıl olacak prodüktivite artışlarına bağlanmaktadır. Bu şekilde bir politika ne ölçüde kabul edilebilir? Böyle bir durumda sosyal ada-

---

(21) LECAILLION Jacques: «La Politique des Revenus: espoir ou illusion»
cujas, 1965 s. 45

letin sağlanması fiyat mekanizmasına bırakılmıştır: yüksek üretimi sektörler mallarının fiyatlarını indirdiklerinde bundan bu malı kullanan düşük üretimi sektörler istifade edeceklerdir. Dolayısıyla fiyat artışları önlenilebilir, aksi takdirde fiyatlar yükselecektir (22).

Diğer taraftan bu kıstas zamanımızda memleketlerin genel temayülleri olan «uniformite» ilkesine ters düşmektedir. Uygulanması halinde birbirlerine benzer şartlarda çalışan işçiler arasında huzursuzluklara yol açacaktır. Ayrıca, üretimi geliştirmelerinin ister istemez yavaş olacağı kabul edilen sektörlerde çalışan meslek grupları arasında diğer üretimi yüksek sektörlerde çalışanların sosyal imkânlarına ve gelir seviyelerine ulaşamamaktan doğan «yokluk» duygusu yaratacaktır. Nihayet bazı üretimi düşük işletmelerin yaşamlarına izin verilmiş olacaktır (23).

C — Uzlaştırıcı Çözüm

Yukarıda belirtilen kıstasların uygulamada karşılaşacakları güçlerin göz önüne alınması halinde, ortalama bir çözüm yolunun aranılması gerekli olmaktadır. Tablo (I) de her bir kıstasın uygulamada karşılaşılabileceği güçlükler şematik olarak gösterilmiştir. O halde sorun seçim değil uzlaşmadır. Aşağıdaki şemanın yardımıyla uzlaşma politikası bir parça açıklanabilir.

---

(22) STOLERU Lionel: «L'Équilibre et La Croissance Économiques» Dunod 1969 s. 567

(23) BROCHIER Hubert : «Reflexions sur une politique des revenus». Revue Économique 1966 s. 192

TABLO I

ÜCRETLER — PRODUKTİVİTE VE FİYAT ARTIŞLARI

ÜCRET TEŞEKKÜLÜ	SEKTÖRLER			
	Prodüktivitesi yüksek olan		Prodüktivitesi düşük olan sektörler	
Ortatlatma millî prodüktiviteye göre ücretlerin gelişmesi	Prodüktivite artışlarının altında ücret artışları		Prodüktivite artışlarının üstünde ücret artışları	
	↓ Maliyetlerde düşüş		↓ Maliyetlerde artış	
	↘	↙	↘	↙
	Fiyat indirimleri (sektör mallarında)	(ve ya) Kârlarda artış ↓ Yatırım üretim arz artış temayülü	Fiyat artışları (sektör mallarında) ↓ Maliyet Enflasyonu	Kârlarda azalma Yatırımlarda azalma temayülü ↓ Sektöriyel durgunluk
Sektöriyel prodüktiviteye göre ücretlerin ayrı ayrı gelişmesi	Prodüktivitedeki gelişme oranında ücretlerin artması		Prodüktivitedeki gelişme oranında ücretlerin artması	
	↓ Maliyetlerde istikrar		↓ Maliyetlerde istikrar	
	↘	↙	↘	↙
	Fiyat istikrarı (sektör ürünlerinde)	Ücret artışları (millî ortalamaya göre) ↓ Talep artışları Fiyatlarda artış (prodüktivitesi düşük sektörlerin ürünlerinde) ↓ Talep Enflasyonu	Fiyat istikrarı (sektör ürünlerinde)	(ve) Ücretlerde gecikme (millî ortalamaya göre) ↓ Yeni ücret talepleri ↓ Modelde istikrarsızlık (Maliyet enflasyonuna doğru gidiş)
	Maliyetlerin direkt tesiri	Gelirlerin indirek tesiri	Maliyetlerin direkt tesiri	Gelirlerin indirek tesiri

Global ve sektöriyel prodük-
tivitenin karma uygulama
alanı: } B — Prodüktivitenin en yüksek geliş-
me oranı.
Fiyat indirimleri } D — Ücretlerin en fazla artma oranı.

Sektöriyel prodüktivite kıs-
tasının uygulanma alanı:
Fiyat istikrarı }

Global prodüktivite kıstası-
nın uygulanma alanı:
Fiyat artışları }

C — Ücretlerin en az artma oranı.

A — Prodüktivitenin en düşük gelişme
oranı (24).

Konunun ne kadar karışık olduğunu göstermesi bakımından şu hu-
susun da belirtilmesinde yarar vardır. Örneğin, işgücü kıtlığından söz
edilen ekonomilerde uygulanan bu tür politikalar sadece efektif ücret-
lerin artış oranını yavaşlatmakta, fakat ortalama millî prodüktivitenin
üzerinde artış göstermelerine engel olamamaktadır. Zira bu durumda
işletmeleri yüksek ücret sunmaya iten saik prodüktivitede hasıl olan ar-
tışlar değil, bilakis prodüktiviteyi arttırma çabasıdır. Bazı kalifiye ele-
manları kendilerine çekebilmek için, birbirleriyle rekabet halinde olan
firmalar bu yola başvurmuşlardır.

IIab — «SURPLUS» Kavramı ve Gelir Üçgeni (Pierre Masse) (25)*

Pierre MASSE tarafından geliştirilen «surplus» kavramı gelir poli-
tikası analizlerine yeni bir bakış ve açıklık getirmiştir. Bir an için far-
zedelim ki herhangi bir yıla ait işletme hesapları aşağıdaki gibi basitleş-
tirilsin:

$$pP = sN + B \quad (\text{İş hacmi} = \text{ödenen ücretler} + \text{Kâr})$$

(24) CAIRE Guy : Op. cit. s. 102

(*) Surplus artık değer anlamına gelmektedir.

(25) STOLERU Lionel : op. cit. s. 370-372.

Enflasyonla Mücadele Sorunu

P ve N miktarı, p ve s de birim fiyatları göstermektedir. p mal fiyatını s de saat başına ücret haddini göstermektedir.

Bir yıldan öteki yıla kadar neler olabilir? Üretim seviyesi P, mal fiyatları p, ücretler: gerek çalışma saatleri toplamı, gerekse maliyet olarak değişeceklerdir. Bu değişimleri: üretimde dP, mal fiyatlarında dp, çalışma saatlerinde dN, ücretlerde ds ve kârlarda dB olarak gösterebiliriz. Böylece:

$$p.dB + P.dp = s.dN + N.ds + dB \quad \text{bulunur.}$$

eşitliği aşağıdaki şekilde yazarsak,

$$p.dP - s.dN = -P.dp + N.ds + dB \quad (I)$$

Eşitliğin solunda bulunan p ve s değerlerinin başlangıç fiyatları olduğunu biliyoruz. O halde soldaki denklem ilave üretimle, ilave çalışma arasındaki değer farkını verecektir. Bu fark genel olarak pozitifdir veya hiç değilse böyle olduğunu ümit edelim. Çünkü üretimde meydana gelen artışı sadece çalışma saatlerindeki artışa (işe yeni alınan işçilere bağlı olarak) dayandırmak yanıltıcı olacaktır. Bunun yanısıra üretim metodlarının geliştirilmesi, iş organizasyonu, personelin daha kalifiye hale getirilmesi, modern yeni teknikler gibi sebeplerin nazarı itibara alınması gerekir.

Eşitliğin sağındaki denkleme gelince: burada «surplus»ün ne şekilde bölüldüğü görülmektedir.

— Pdp: Mal fiyatlarının düşmesi: Tüketicieye giden kısım.

+ Nds: Saat olarak ücret artışı: İşgücüne giden kısım.

+ dB: Kâr artışı: Müteşebbislere giden veya işletmede kalan kısım.

Yukarıdaki basit ifadeler, «surplus»ün nasıl teşekkül ettiğini ve bunun paylaşış tarzını göstermektedir. Eğer «surplus» varsa ücret artışlarının fiyatlar üzerine hiç bir etkisinin olmaması gerekir. Eğer «surplus» olmaksızın ücretlerde bir artış meydana gelmişse, bu durumda iki şey olacaktır: müteşebbislerin kârları azalacaktır veya malların fiyat-

ları artacaktır. Birinci durumda daha önce de belirtildiği üzere işletmelerin uzun dönemde otofinansman ve yatırım imkânları daralacak dolayısıyla ekonomi durgunluğa, ikinci durumda ise fiyat artışlarının devamlılık kazanması halinde enflasyona yönelecektir.

Konuya daha fazla açıklık getirmek için, eşitliği bir parça değiştirilim ve eşitliğin her iki yanını pP veya $sN + B$ ile bölelim. Eşitliğin yeni hali denklemlerdeki elemanların büyüme hızlarını verecektir.

$$\frac{dP}{P} - m \frac{dN}{N} = - \frac{dp}{p} + m \frac{ds}{s} + (1-m) \frac{dB}{B} \quad (\text{II}) \quad (26)$$

Burada «m» üretime iştirak eden toplam ücretleri ifade etmektedir. Eşitliğin sol tarafı yeni şekliyle produktivite oranını:

$$\pi = \frac{dB}{P} - m \frac{dN}{N}$$

eşitliğin sağ tarafı da produktivite artışlarının fiyatlar, ücretler ve kârlar arasında bölüşümünü göstermektedir.

(26) Eşitliğin bulunuş tarzı aşağıda gösterilmiştir.

$$\frac{\sum p dP}{\sum p P} - \frac{\sum s dN}{\sum s N + B} = - \frac{\sum P dp}{\sum p P} + \frac{\sum N ds}{\sum s N + B} + \frac{dB}{\sum s N + B}$$

$$k = \frac{pP}{\sum p P} \quad m = \frac{sN}{\sum s N + B} \quad \lambda = \frac{B}{\sum s N + B}$$

$$\frac{p}{\sum p P} = \frac{k}{P} \quad \frac{P}{\sum p P} = \frac{k}{P} \quad \frac{S}{\sum s N + B} = \frac{m}{N} \quad \frac{N}{\sum s N + B} = \frac{m}{s} \quad \frac{N}{\sum s N + B} = \frac{\lambda}{B} \quad \text{buradan,}$$

$$\sum k \frac{dP}{P} - \sum m \frac{dN}{N} = \sum k \left(- \frac{dp}{p} \right) + \sum m \frac{ds}{s} + \lambda \frac{dB}{B} \quad k = 1$$

(sabit farzedilirse)

$$\frac{dP}{P} - m \frac{dN}{N} = \frac{dp}{p} - m \frac{ds}{s} + (1-m) \frac{dB}{B}$$

Enflasyonla Mücadele Sorunu

$$\pi = -\frac{dp}{p} + m \frac{ds}{s} + (1-m) \frac{dB}{B} \quad (III)$$

$\downarrow$ $\downarrow$ $\downarrow$
 sabit   ücretler   işletme

Durumu rakamsal olarak herhangi bir işletmede inceleyelim:

Tablo II

	değer	yüzde
ÜRETİM	1000	%100
Ücretler	800	% 80
Kârlar	200	% 20

Bir yıldan öteki yıla kadar üretimdeki artış, miktar olarak %10 15 saatlerindeki efektif artış %5 olsun: Bu durumda prodüktivite artışı:

$$\pi = \%10 - 0,8 (\%5) = \%6 \quad \text{olacaktır.}$$

Aşağıdaki tablo üzerinde bu kazancın çeşitli şekillerde dağıtım durumu gösterilmiştir: (27)

Tablo III

	1. hal	2. hal	3. hal	4. hal
Tüketiciler (fiyat düşüşü)	0	0	%2	%-3
Ücretliler (ücret artışları)	%6	%7,5	%2,5	%10
İşletme (kârlar)	%6	0	%10	%5
TOPLAM	%6	%6	%6	%6

$$(27) \quad \pi = -\frac{dp}{p} + m \frac{ds}{s} + (1-m) \frac{dB}{b}$$

1. Hal: $6 = 0 + 0,8 (0,6) + (10 - 0,8) \quad 6 = 0 + 4,8 + 1,2$
2. Hal: $6 = 0 + 0,8 (7,5) + 0 \quad 6 = 0 + 6,0 + 0$
3. Hal: $6 = 2 + 0,8 (2,5) + (1 - 0,8) 10 \quad 6 = 2 + 2 + 2$
4. Hal: $6 = -3 + 0,8 (10) + (1 - 0,8) 5 \quad 6 = -3 + 8 + 1$

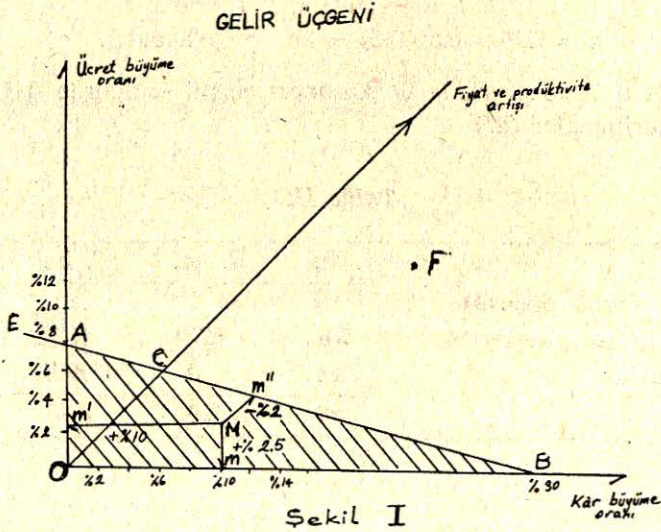
1. Hal: Üretime katılanlar arasında produktivite artışından doğan kazanç eşit şekilde bölüşülmüştür. Ücretler produktivite artışları kadar artmıştır.

2. Hal: Bütün kazanç ücretlere gitmiştir ve ücretler global produktiviteden daha hızlı artmıştır.

3. Hal: Kazanç çeşitli iştirakçiler arasında eşit şekilde paylaşılmıştır: %2 ücretliler, %2 tüketiciler, %2 müteşebbisler pay almışlardır.

4. Hal: Ücretler diğer kalemlerden daha hızlı artmıştır. Bunun sonucu olarak malların fiyatları yükselecektir.

Çeşitli alternatifleri şekil üzerinde de gösterebiliriz: şekil (I)'de görülen taralı üçgenin içindeki her nokta için produktivite artışından gerek üretim faktörlerine gerekse tüketicilere giden pay pozitifdir.

Şekil I

Mm ücret artış oranını, % 2,5

Mm' kâr artış oranını, %10

Mm'' fiyat düşüşünü , % 2,5 göstermektedir.

AB üzerinde bulunan her nokta için işçilerle işletmeler üretivite artışından doğan kazancı paylaşmaktadırlar. Fiyatlar bu durumda değişmemektedir. AB doğru parçası dışında kalan E noktasında ücret artışları kârlar aleyhine meydana gelmektedir. Burada bölüşüm söz konusu değildir. F noktasında ise gerek ücretler gerekse kârlar üretivite artışından doğan kazancın çok ötesinde artmaktadır. Bunun ise fiyatlarda artış demek olacağı açıktır.

Iib — Diğer Gelirler

Ücretler dışında başlıca iki grup gelirler düşünülebilir: kârlar ve ziraî gelirler.

Iiba — Kârlar

Kârların gelir politikası çerçevesi içine alınması itirazlarla karşılaşmıştır. Genel olarak kârların enflasyonist karakteri olmadığı kabul edilmekle beraber, politik ve sosyal nedenlerle kontrolleri arzu edilmektedir. Üretivite seviyesi hızlı olarak artan sektörlerde sendikalar yeni ücret taleplerini daha ılımlı hale getirdikleri takdirde bunun neticesinin müteşebbislerin daha yüksek gelir elde etmeleri şekline dönüşeceğini hesapladıkları nisbette, isteklerinden vazgeçmeyeceklerdir.

Kârların nasıl tesbit olunacağı hususuna gelince: bu konuda başlıca üç türlü güçlük düşünülebilir.

— Kârlar hakkında bilgi edinmek çok zordur.

— Kârlar bir yıldan öteki yıla iç ve dış konjonktür dalgalanmalarına bağlı olarak inişler çıkışlar ve tesadüfî durumlar gösterebilir.

— Kârların tesbiti hususunda istatistiksel güçlüklerle de karşılaşılabilir. Örneğin ücretler için «ortalama milli üretivite» bir kıstas teşkil edebilir. Halbuki, kârlar için düşünülecek bir kıstas ancak fiyat oynamalarının, birim maliyetlerin firma veya sektör seviyesinde düşülmesi oranında anlam taşıyacaktır. Bu hususların araştırılması ve değerlendirilmesi çok güç olacaktır (28).

(28) CAIRE Guy: Op. cit. s. 149

Bu konuda «OCDE» uzmanları üç grup müdahale tavsiye etmişlerdir(29):

A — Rekabet Durumunun Muhafaza Edilmesi

Kapitalist sistemin düzenli işleme olanaklarından birisi de şüphesiz firmalar arası rekabetin devamıdır. Dolayısıyla firmalar arası gizli anlaşmaların önlenmesi, monopollerle mücadele gibi politikalarla müteşebbislerin aşırı kâr elde etme olanaklarının kontrolü gereklidir. Sorun gelirler toplamı içersinde kâr marjlarının azaltılması değil ve fakat aşırı kârların frenlenmesidir.

B — Fiyat Politikası

Fiyat politikasını esas itibariyle ücret politikasının devamı olarak düşünmek gerekir. Ekonomik ve sosyal nedenlerle bazı ülkelerde hükümetler piyasa fiyatlarına yön vermeğe, hatta tesbit etmeğe mecbur olmuşlardır. Özellikle kiralar, halkın genel menfaatleriyle doğrudan doğruya ilişkisi olan mal ve hizmetler, doktorların ücretleri gibi hususlarda bu tarz müdahalelere raslamaktayız.

Kontroller, blokajlar şüphesiz fiyatların ekonomide oynadığı düzenleyici rollerine engel teşkil edecektir. Büyüyen bir ekonomide arz - talep ilişkileri, üretim faktörlerinin sektörler ve işletmeler arası yer değişimi karşılaşılan olağan sorunlardır. Eğer bunların ayarlanması otoriter yönden düşünülüyorsa, o takdirde fiyat mekanizmasının etkinliğini ve esnekliğini muhafaza etmek gerekecektir.

Bununla beraber fiyatların yakından izlenmesi, önemli fiyat arttırmalarına gidilmeden önce durumdan haberdar olmak, mümkün gözüken fiyat indirimlerinin firmalarla müzakere edilmesi... gibi hususlar günümüz hükümetlerinin yakından ilgilendikleri konulardır. Sorun ekonomide kontrolleri arttırmak değil fakat fiyat mekanizmasının işleyişini ideale yaklaştırmaktır. O halde her türlü monopollerle ve oligopolistik durumlarla mücadele edilmesi gereklidir. Özellikle memleketimiz gibi, gelişmekte olan bir ülkede gümrük duvarları gerisinde yabancı malların rekabetinden korunmuş sektörlerde elde edilmesi muhtemel aşırı kazançların önlenme olanaklarının aranılması gerekir. Bu durum ayrı-

---

(29) BROCHIER Hubert: Op. cit. s. 202

ca ücretlerin de yukarıda sözünü ettiğimiz gelir üçgeninin dışında tesbit olunmasına yol açarak ekonomide maliyetleri de artıracaktır. Şekil (I) deki «F» noktasının memleketimiz için daha geçerli olacağı kanaatindeyiz.

C — Vergi Politikası

Bu konuda düşünülebilecek husus çeşitli sosyal grupların gelirlerinin izlenmesidir. Özellikle vasitasız vergilerin diğer vergilere nazaran ağırlığı fazla olan ülkeler bu yola başvurmuşlardır. Bununla beraber vergiler vasitasile kârlara müdahale diğer tedbirlerde olduğu gibi gene birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadır:

— Vergilerle müdahale kısa sürede gerçekleşmemektedir. Tehirli bir müdahale söz konusudur.

— Enflasyonist baskıların şiddetlendiği dönemlerde vergileri işletmeler kolayca fiyatlarına yansıtılabilmektedirler.

— Yalnızca kârlar üzerinde yapılacak müdahale, bu konuda ılımlı olan işletmeler için gayri adil bir durum yaratacaktır. Ayırıcı kıstasların bulunması çok güç ve zaman alıcıdır.

IIbb — Tarımsal Gelirler. (30)

Tarımsal gelirlerin gelir politikası çerçevesi içinde ele alınması hayli güçtür. Çünkü tarımla uğraşanların gelirlerinin kendine özgü bazı özellikleri vardır. Bu gelirler bazen kâr bazen ücret gibi düşünülebilirler. Tarımsal gelirlerin niteliğini daha yakından tanımak için bu gelirlerin başlıca üç niteliğinin de göz önünde tutulması gerekir.

Kısa dönemde, King kanunu geçerlidir. Birim fiyatlar artan üretim oranla daha hızlı düşeceğinden, tarımsal üretimin bol olması halinde elde olunacak gelir düşük olacaktır. Orta dönemde, Cobweb teoremi geçerli olacaktır. Fiyat ve üretimde meydana gelecek dalgalanmalardan üreticiler zararlı olacaklardır. Uzun dönemde Engel kanunu ön plana geçecek ve tarımsal ürünlere olan talep artışı diğer mallara nazaran

---

(30) GENDARME René: «Esquisse d'une Theorie du revenu des agriculteurs»
Revue Economique, 1952 s. 339

daha az olacaktır. Görünüm, tarımla uğraşanların nisbi durumlarının kötüleşmesi şeklindedir.

Diğer taraftan, tarım sektöründe mütasyon yavaş olmaktadır. Maliyetler konusunda bilgi yetersizliği vardır. Hava şartlarına bağlı olarak tarımsal hasılda dalgalanmalar çok fazladır. Tarımsal gelirlerin özellikle gelişen bir ekonomide diğer gelirlerin gerisinde kalmasının sonucu olarak tarımda teknik gelişme yavaş olmaktadır.

III — Yapısal Enflasyonla Mücadele

Yapısal enflasyonla mücadele her şeyden önce bu tarz baskıların kaynaklarının neler olabileceğinin tesbitine bağlıdır. Ancak bu çeşit enflasyonist baskıların kontrol altına alınabilmesi güçtür ve zaman alıcıdır.

Yapısal enflasyonist baskıların genellikle üç kaynaktan ileri gelebileceği önerilmiştir: (31)

- Tarımsal hasılanın arttırılmaması,
- Gelir dağılımındaki dengesizlik,
- İthalât kapasitesinin düşüklüğü,

Memleketimizde enflasyonun parasal nedenlerinin yanısıra yapısal kaynaklarının da araştırılması soruna daha geniş açıdan yaklaşma olanağı sağlayacaktır.

— Tarımsal hasıla düşüklüğü sorunu, memleketimiz içinde önemli bir mahiyet arz etmektedir. Son on yıl içinde 1966 ve 1971 yılları haricinde tarımsal hasıla gerek miktar gerekse kompozisyon olarak plan hedeflerinin bir hayli gerisinde kalmıştır. İkinci beş yıllık kalkınma planında tarım sektörüne %4,1 kalkınma hızı öngörüldüğü halde, gerçekleşen hasıla artışları 1968'de %1,9, 1969'da %—0,1, 1970'de %—2,0'dır. Birinci plan döneminde olduğu gibi ikinci plan döneminde de tarımsal üretimin bileşiminde değişiklikler olmuş, tarımsal üretim içinde bitkisel üretimin payı artarken hayvansal üretimin payı düşmüştür. Halbuki gelişen bir ekonomide aile bütçelerinde hayvansal gıda maddelerinin önemi gitgi-

(31) CAMPOS Roberto de Oliveira: op. cit. s. 150

de artmaktadır. Bu konuya daha sonra tekrar döneceğiz. Son yıllarda bütün dünya ekonomilerinde tarımsal ürünlerde görülen hızlı fiyat artışları enflasyonla tarımsal hasıla düşüklüğü arasındaki ilişkiyi daha da belirli hale getirmiştir.

Toprağına nazaran nüfusu az olan memleketimizde izlenecek bilinçli politikalar kısa zamanda tarım sektörünü enflasyonist baskıların kaynaklarından biri olmaktan çıkarabilir.

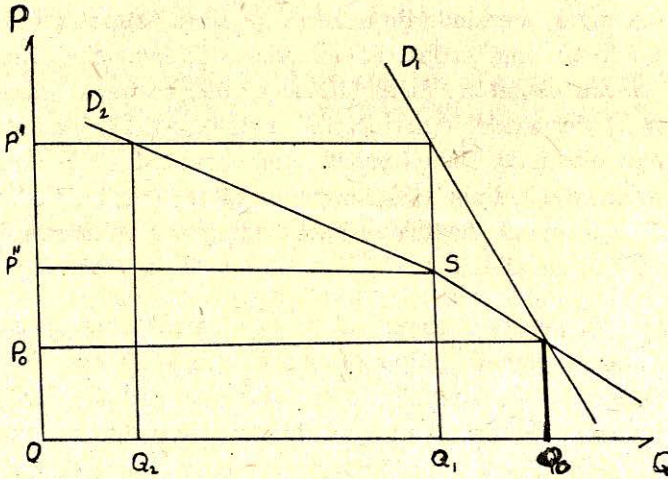
— Gelişen bir ülkede reel gelir artışları ve hızlı şehirleşme endüstriyel mallara, hayvansal ürünlere ve lüks tüketim mallarına olan talebi arttıracaktır. Bu türlü malların gelir elastikiyetinin yüksekliği, şehirleşmeğe paralel olarak zevklerin değişmesi ekonomide patolojik bir hastalık olarak var olan arz - talep dengesizliklerini daha da arttırarak enflasyonist baskıların şiddetlenmesine sebep olacaktır.

Şimdi de, gelişen bir ekonomide, kısa dönemde gelir dengesizliklerinden doğabilecek enflasyonist baskıları inceliyelim. Memleketimiz de zaman zaman bazı önemli malların kıtlığından bahsedilmesi olağan bir durumdur. Sorunu basitleştirmek için ülkemizde gelirlerin iki grup arasında paylaşıldığını ve bu gruplardan birisi içersinde fert başına düşen gelirin yüksek diğeri içersinde de oldukça düşük kabul edelim. Gelirleri birbirlerinden farklı olan gruplardaki fertlerin taleplerinin gelir elastikiyetleri de farklı olacaktır. Şekil (II) de görüldüğü üzere yüksek gelire sahip olan fertlerin talep eğrisinin (D₁) elastikiyeti eğrinin bütün noktalarında gayri elastiktir. Buna karşılık, gelir seviyesi düşük olan gruptaki fertlerin talep eğrisinin (D₂) üzerinde eğim değişikliğini gösteren bir dirsek (S) vardır. «S» noktasına kadar eğri nisbeten elastik, bu noktadan sonra gayri elastiktir.

Farzedelim ki, herkesin aşağı yukarı eşit olarak talep edeceği bir malın fiyatı normal zamanda P_0 noktasında teşekkül etsin. Bu durumda üretim miktarı $O - Q_0$ kadardır. Her iki gruba mensup fertler benzer şekilde piyasaya katılmaktadır ve tüketim seviyeleri arasında çok bariz bir fark yoktur. Bir an için herhangi bir olay sonucu bu malın üretim seviyesinin düştüğünü farzedelim: Bu durumda ne gibi sonuçla karşılaşabiliriz? Muhtemelen üretim seviyesinin düşmesi tüketiciler arasında bir nevi açık artırma durumu yaratacak ve malın fiyatı P' seviye-

sine kadar yükselecektir. P' fiyatında artık iki grup tüketicilerin talep eğrilerinin elastikiyetleri birbirlerinden farklıdır. Yüksek gelirli tüketiciler düşük gelirli piyasadaki çekilmelerine sebep olmuşlardır. Bu sırada D_1 eğrisinin temsil ettiği tüketicilerin de satın aldıkları miktar da $0 - Q_0$ dan $0 - Q_1$ e düşmüştür ama aslında bu çok önemsizdir. Buna karşılık D_2 talep eğrisinin temsil ettiği grup sadece $0 - Q_2$ kadar bir taleple piyasada gözükmetedir. Bu miktar bu gruptaki tüketicilerin günlük tüketim seviyelerinin çok altındadır.

Acaba fiyatların P' ne yükselmesi fiyat mekanizmasının işleyiş tarzının mı? yoksa millî gelir artışlarının gayri adil dağılışının mı? sonucudur. Bize göre bu durumun gerçek nedeni gelirlerin gayri adil dağılımış olmasıdır. O halde gelirleri az olan tüketicilerin piyasadan elenmelerini önleyecek bir çözüm tarzının bulunması gerekecektir. Bu ise fiyatların P' yerine P'' ye kadar artması halinde mümkün olabilir. Bu durum da fiyatların P' den P'' ne indirilmesinin sağlanması lazımdır. P'' fiyat seviyesinde talep miktarı arz seviyesinin üzerinde olacağını tahmin etmek güç olmayacaktır. Dolayısıyla, fiyatların P' seviyesinde tutulabilmesi ancak bazı kısıtlamalarla mümkün olabilecektir. Alınacak tedbir tayınlama ile takviye edilmiş narh politikası olabilir (32).

(32) BADOUIN Robert: «L'Elasticité de la Demande des Biens de Consommation» Montpellier, 1952 s. 254

Kısa dönemde bir iki mal üzerinde etkili olabilecek bu kontroller genelleştirildiği takdirde ekonomide fiyat mekanizmasının işleyişini alt üst edebilir. Örneğin memleketimizde 1956 haziranında yürürlüğe konulan Milli Korunma Kanunu ile büyük bir mal grubunun fiyatları kontrol altına alınmıştı. Sonuç tahmin olunduğu gibi çıkmış ve ekonomimizde fiyat mekanizması alt ast olmuştur. Bazı endüstriyel mallar, özellikle İktisadî Devlet Teşekküllerinin mamulleri ve bazı gıda maddeleri —bunları Et ve Balık Kurumu pazarlamaktaydı— maliyet fiyatlarının çok altında büyük işletme zararları pahasına piyasaya sürülmüştür. Özel kesimde ise karaborsa, istifçilik artmıştır (33).

— Gelişmekte olan bir ekonomide kalkınmağa engel olabilecek başlıca faktörler: sınırlı iç tasarruflar, teknoloji seviyesinin düşüklüğü ve ithalât kapasitesinin yetersizliği şeklinde sıralanabilir. Memleketimizde dünyadaki teknolojik gelişmeleri yakından izlemek olanağı her zaman bulunmadığı gibi, ileri teknolojileri seçip, gerekli etkinlikte uygulamak da, teknik bilgi ve maharet düzeyinin düşüklüğü nedeniyle çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla, bazı alt-yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi ötesinde, gerek prodüktif endüstri yatırımlarının yapılabilmesi gerekse mevcut endüstrilerin hammadde, yedek parça ve yarı mamül mal ihtiyaçlarının karşılanması büyük ölçüde döviz rezervlerine ihtiyaç göstermektedir. Toplam yurt içi tasarruflarının GSMH içindeki payı 1962 de %11,1 iken 1972 de %19,6 ya yükselmiştir. Memleketimiz açısından kalkınmamızı engelliyen en önemli sorun artık iç tasarruf açığı, dolayısıyla enflasyonun tasarruf yaratıcı yönünden faydalanmak değildir. Asıl sorun evvelden olduğu gibi tasarrufların verimli sahalarda kullanılmasıdır. Bu da geniş ölçüde ekonominin sahip olduğu ithalât kapasitesine bağlıdır. O halde ithalât kapasitesinde hasıl olacak dalgalanmalar bir taraftan yatırımların yavaşlamasına veya yatırımların prodüktif olmayan sahalara kaymasına yolaçacak diğer taraftan ekonomide hammadde, yedek parça ve ara mallar darlığı yaratarak üretimde düşüşe sebep olacaktır. Böyle bir durumda ekonomide hem enflasyon hem de durgunlukla karşılaşılacaktır. Özellikle memleketimizde yukarıda temas edilen sebepler dolayısıyla 1958 yılında mevcut endüstrilerin ancak %75 kapasitesi kullanılmaktaydı. Diğer taraftan yatırım malları it-

---

(33) TURQUIE : OCDE yıllık ekonomik raporu 1958 s. 17

halâtı 1957 ve 1958 yıllarında 1956 yılına göre %30 azalmıştır. Özel sektöre gelince, bu sektör 1956 - 1958 arasında mevcut kapasitesinin ancak %50'sini kullanabilmiştir. Bu durum son yıllarda da aynı şekilde devam etmiştir. Üçüncü beş yıllık planda ayrıntılarıyla belirtildiği üzere Türk ekonomisinde birçok endüstri dalında ithalât yapılamaması sonucu mevcut kapasite düşük düzeyde kullanılmıştır.

Bu durumların ekonomimiz üzerine ne gibi olumsuz etkileri olmuştur:

- Yatırımlar aksamıştır.
- Mevcut üretim düşmüştür.

Eğer ekonomide örneğin 1955 - 1958 yılları arasında fiyat istikrarına dönük bir politika izlenmesi öngörülse idi, bu takdirde mevcut ithalât kapasitesinin büyük bir kısmı mevcut endüstrilerin hammadde yedek parça ve yarı mamul madde ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis edilmesi gerekcekti. Halbuki memleketimizde kıt döviz rezervleri daha çok büyüme hızının düşürülmemesi amacıyla kullanılmıştır. Böylece ekonomide arz miktarı aşağı yukarı sabit kalırken talep artışları meydana gelmiştir. Çünkü bu dönemde döviz rezervlerimiz ekonominin ihtiyacının çok altında kalmıştı. Dolayısıyla hem prodüktif yatırımlar azalmıştı hem de ekonomide endüstri sektöründe arz miktarı düşmüştü. Aşında böyle bir durumda ekonomide durgunluk içinde enflasyon olabilirdi. Halbuki hükümetin hedefi işsizliğin azaltılması ve hızlı kalkınma idi. İşte bu sebeple bu dönemde memleketimizde kendi teknolojimizle gerçekleştirebileceğimiz bazı alt-yapı yatırımları ister istemez hızlandırılmıştır. Durum bilindiği gibi dötrnalla enflasyon şeklinde gelişmiş ve nihayet 4 ağustos 1958 de istikrar kararlarının alınması zorunlu olmuştu.

IV — Ekonomik Kalkınma ve Enflasyonla Mücadele

Ekonomik kalkınma sonucu doğabilecek enflasyonist baskıları iki kısımda mütalâa edilmesi gerekir.

IVa — Kapital Birikiminin Kaynağı Olarak Enflasyon (34)

Ekonomik kalkınma için kapital birikiminin sağlanmasında enflas-

---

(34) SAVAŞ Vural : «Kalkınma Ekonomisi». Sermet Matbaası. 1974 s. 66-70

Enflasyonla Mücadele Sorunu

yondan yararlanılabilir. Enflasyonun kapital birikimini hızlandırması doğrudan doğruya ve dolaylı bir şekilde olabilir. Hükümetler para arzını artırarak doğrudan doğruya kalkınmanın finansman gereğini temin edebilirler. (Para arzı artışlarının hangi oranda fiyatlar genel seviyesini yükselteceği hususuna burada değinmeyeceğiz.). Enflasyon gelir ve servet dağılımına tesir ederek tüketimi kısıcıcı, tasarrufu artırıcı rol oynayarak da dolaylı bir şekilde kapital birikimini artırır.

Gelişmekte olan ülkelerin bu yola baş vurmaları şüphesiz arzulanın kalkınma hızına ulaşmak için gerekli tasarru façıdır. O halde süratle iç tasarrufların artırılması sıhhatli ve istikrar içinde ekonomik kalkınma için şarttır. Özellikle memleketimizde sermaye piyasasının kısa zamanda kurulması ekonomimizde potansiyel olarak mevcut tasarrufların verimli sahalara kaydırılmasında önemli rol oynayacak ve işletmelerin geniş ölçüde banka kredilerine müracaat etme zorunluluklarını hafifletecektir.

IVb — Yatırımlara Bağlı Enflasyonist Baskıların Kontrolü

Batı ekonomileri için sorun mevcut ekonomik sistemlerin optimum bir düzeyde işleminin teminidir. Gelişen bir ekonomi olarak memleketimiz açısından durum ise ekonomik mütasyonun maliyetinin en düşük seviyede tutulmasıdır. Dolayısıyla memleketimizde bir taraftan kalkınma sonuç diğer taraftan sosyal ve ekonomik yapının değişmesinden doğacak problemlerin ve enflasyonist baskıların kontrol altına alınması gerekmektedir. Yapısal enflasyonu incelerken sorunun bir kısmına değinmiştik. Burada özellikle yatırımlardan ve endüstrileşmeden doğabilecek enflasyonist baskıların kontrolü üzerinde duracağız.

IVba — Ağır Endüstrilere Yönelecek Yatırımlar Sonucu Doğacak Enflasyonist Baskıların Kontrolü

Ağır endüstrilerin kurulması şüphesiz ilk etapta bir ülkede enflasyonist baskıları artıracaktır. Ayrıca bu endüstrilerin memleketin oldukça gelişmiş veya geri kalmış bölgelerinde kurulması durumu da, doğacak

enflasyonist baskıların şiddetine tesir edecektir. O halde böyle endüstrilerin kurulması sonucu doğacak enflasyonist baskıların kontrol şansı ne olacaktır?

— Memleketimizde şimdiye kadar kurulmuş endüstrilerin büyük bir kısmı esasen tüketime dönüktür. Bu endüstrilerden özellikle dayanıklı tüketim malı üretenlerin en belli başlı sorunlarından birisi de pazar darlığıdır. Temel endüstrilere yönelecek yatırımlar sonucu artan satın alma gücü bu endüstrilerden bazılarını optimum düzeyde üretim yapmaya zorlayacaktır. Böylece tarımsal mallar dışında bazı endüstriyel mallara karşı doğacak talep kısa zamanda telâfi edilebilecektir. Bu durum ekonomide atıl kapasiteleri —talep yetersizliğinden doğan— azaltarak maliyetlerin düşmesine vesile olabilir.

— Büyük projeler kısa dönemde enflasyonist baskıları şiddetlendireseler bile uzun dönemde yaratacakları içsel ve dışsal ekonomilerle bu durumu telâfi edeceklerdir.

— Ekonomide mevcut geleneksel küçük sanayiler desteklendikleri ölçüde enflasyonist baskıların şiddetlenmesine fren olacaklardır.

— Tarım sektörünün kısa zamanda makinalaşması ve dolayısıyla hasıla artışları temel endüstrilerin varlığına geniş ölçüde bağlıdır.

IVbb — İthal İkamesi Şeklinde Endüstrileşme ve Enflasyonun Kontrolü (35)

Gelişmekte olan ülkelerde ve memleketimizde özellikle özel sektörün yatırımları ekonomide mevcut sınırlı talebin arzusuna uyarak ithal ikamesi dallarında yığılmaktadır. Gümrük duvarlarıyla da korunmuş bu endüstriler çok da kârlı bir saha olarak gözükmektedir.

Konuyu memleketimiz ve bazı diğer gelişen ülkeler açısından biraz

- (35) ..«Dudley SEERS'e göre gelişen bir ekonomide gelir artışları ve hızlı şehirleşme sonucu dayanıklı endüstri mallarına karşı olan talep seviyesi hızla artacaktır. Bu malların ya ithaline ya da yurt içinde üretimine gidilebilir. SEERS her iki durumu da ele almaktadır. Başlangıçta sabit bir «m» miktarı ithal edilmektedir. Daha sonra da ithal ikamesi yoluyla «m» in azaltılmasına çalışılmaktadır.

Birinci durumda eğer endüstri mallarına karşı olan talep millî gelir-

daha derinleştirelim: Yüksek kâr marjlarının cazibesine kapılarak aynı dalda faaliyet gösteren pek çok küçük ithal ikamesi endüstrileri kurulmaktadır. Bu durum ekonomide bir taraftan atıl kapasitelerin artmasına sebep olarak zaten kıt olan kaynakların israfına diğer taraftan da maliyetlerin yükselmesine sebep olmaktadır. Bunların yanısıra, aslında birbirleriyle rekabet içinde olması gereken benzer dallarda faaliyet gösteren işletmeler aralarında zımnî olarak anlaşmakta ve piyasada oligopol durumu yaratmaktadırlar. Batı ekonomilerinde varlığı tartışılan «tırmanan enflasyonun» en önemli sebeplerinden birisi de —sendi-

den daha hızlı artıyorsa ve «m» sabitse ithal edilen malların tüketimindeki artış milli gelirden daha hızlı olacaktır.

$$\frac{dm}{dt} \frac{I}{mC} > \frac{dV}{dt} \frac{I}{V}$$

m = ithalât
C = tüketim
V = gelir

İthal ikamesi yoluna gidildiği takdirde ithal ikamesi endüstrilerinin «m'» ithalât talebi sabit olacaktır. Dolayısıyla «aramallar ithalâtı» milli gelir artışından daha hızlı olacaktır.

$$\frac{dm'(1-m)C}{dt} \frac{I}{m'(1-m)C} > \frac{dV}{dt} \frac{I}{V}$$

Aynı şekilde toplam «M»de milli gelirden daha hızlı artacaktır.

$$\frac{dM}{dt} \frac{I}{M} > \frac{dV}{dt} \frac{I}{V}$$

Eğer uluslararası kapital akımları nazarı itibara alınmaz veya sabit farzedilirse, SEERS'e göre dinamik olarak ekonomik dengenin sağlanması için ihracatın milli gelirden daha hızlı artması gerekecektir.

$$\frac{dX}{dt} \frac{I}{X} \geq \frac{dM}{dt} \frac{I}{M} \geq \frac{dV}{dt} \frac{I}{V}$$

Eğer ihracat yeteri kadar hızlı artarsa ve dış yardımlar sayesinde ödemeler bilançosu açıkları kapatılabilirse, birkaç yapısal neden nazarı itibara alınmazsa, ekonomi hemen hemen istikrar içinde kalkınacaktır...» COCHRANE Hill Susan : «Structural Inflation and Two Gaps Model of Economic Development». Oxford Economic Papers, vol. 24 no: 3 aralık 1972. Bkz: aynı şekilde, FELIX David : «Monetarist, Structuralist and Import-Substitution Industrialisation» in. Inflation and Growth in Latin America, by KERTENETZKY Isaac and BEAR Werner. Richard D. Irwing, Homewood, Illinois 1964.

kalar ve hükümetlerin ekonomik büyüme arzularının yanısıra— ekonomide oligopollerin varlığıdır (36). Aynı durumun memleketimiz açısından araştırılması bizi ilginç sonuçlara götürebilir.

İthal ikamesi yapılacak malların tüketilmesi halinde durum ne olacaktır? Eğer memlekette ithal ikamesi yapılacak mallar gerek tarım sektöründe gerekse ihracata dönük endüstrilerde gözle görünür başarı elde edilmeksizin tüketildiği takdirde özellikle özel sektör için iki durum söz konusu olabilir: Yüksek kâr marjlarının mevcudiyeti nisbetinde ithal ikamesi endüstrilerini aynı dallarda çoğaltmak veya turizm seyahat organizasyonları gibi hizmet sektörü dallarında yatırımlara girişmek. Birinci durumda bir taraftan ekonomide gelirler (talep) yükselirken diğer taraftan atıl kapasiteler (malîyetler) artacaktır. Görüldüğü üzere her halükârda ekonomide enflasyonist baskılar artacaktır.

İthal ikamesi endüstrilerinde beliren atıl kapasitelerin azaltılması amacıyla müteşebbisler hükümetleri tüketim kredilerini genişletmeye veya ekonomiye yeni satın alma gücü enjekte etmeye zorlayabilirler. Bu durumda belki endüstriyel tüketim mallarına karşı bir miktar talep artacaktır. Fakat bu sırada tarımsal mallara karşı da talebin artması hadisesiyle karşılaşılması sonucu özellikle hayvansal ürünlerin ve bazı bitkisel ürünlerin fiyatları hızla artabilir. Memleketimizde bu durumu örneğin personel kanununun mali hükümlerinin yürürlüğe girmesinden sonraki senelerde görebiliriz.

Bu şekilde meydana gelen enflasyonist baskıların önlenmesi için yerli teknolojinin süratle geliştirilmesi, yatırım malları, ara malları ve ihracata dönük endüstrilerinin kurulması, millî gelirin daha adil bölüşülmesi —mevcut endüstrilere böylece kitle talebi yaratılabilecektir— gibi hususların planlanması düşünülebilir.

IVbc — Tarım - Sanayi Dengesinin Sağlanması

Uzun dönemde tarımda hızlı gelişmeyi arz yönünden sınırlayan teknolojik ve doğal engeller vardır. Bu nedenle batı ülkelerinde tarım sektörünü incelediğimiz zaman bu sektördeki büyüme hızının %4 - 5 olduğu

---

(36) VALİER Jacques : «L'Inflation Rampant dans les Pays du Capitalisme Evolués» Cujas 1968.

nu görebiliriz. Öte yandan tarımda hızlı gelişmeyi talep yönünden de sınırlayıcı engeller de vardır. Fertlerin gelir artışları ile çeşitli ürünlere olan talepleri konusunda yapılan çalışmalar tarım ürünlerine olan talebin gelirden daha yavaş arttığını göstermektedir. Türkiye'nin gelişme sürecinde de tarımın millî gelir içindeki payı devamlı olarak azalmaktadır. (1963 de %35,7 iken 1972 de %26,2 ye düşmüştür.) Ancak tarım sektörünün millî hasıla içindeki payı azalsa bile, tarım hasıla değerinin mutlak olarak artması gerekir. Memleketimizde şehirleşme ve sanayileşmenin tabii sonucu olarak tarımsal maddelere olan talep artmaktadır.

Bununla beraber tarımsal üretim artışlarının plan hedeflerinin gerisinde kaldığını kolayca tesbit edebiliriz. Özellikle hayvan ve su ürünlerindeki gelişme plan hedeflerinin çok gerisinde kalmaktadır. Halbuki millî gelir seviyesi devamlı olarak yükselen bir ekonomide talebin geleneksel tarımsal üretimden endüstriyel ve hayvansal ürünlere kayması normaldir. O halde genel olarak tarımsal hasıla artışları plan hedeflerine yaklaşırsa bile, tarımsal üretim içinde hayvansal ürünlerde gerekli artışın sağlanamaması bu ürünlerin fiyatlarında hızlı artışlara yol açacaktır.

Diğer taraftan memleketimizde günümüzde sık sık konusu geçen hayvancılık sorununun bazı yapısal nedenlerini 1948 - 1957 yılları arasında güdülen yüksek hububat fiyatları politikaları ve tarımın makinalaşması sonucu ekilebilir arazilerin çayır, otlak ve mera aleyhine genişletilmesinde aramak gerekir. Bu dönemde ekilen araziler 1950 de 14,5 milyon hektarken 1957 yılında 22,5 hektara yükselirken otlak ve meralar 37,8 milyon hektardan 29,7 milyon hektara düşmüştür. FAO raporuna göre daha o zamanlar elde kalan otlaklar Türkiye'de artık hayvancılığa elverişli değildi (37). 1957 den bu tarafa mevcut ekilen arazilerin elde kalan otlaklar aleyhine bir miktar daha arttığını farzederek memleketimizde hayvancılığın günden güne neden pahalı hale dönüştüğünün bazı yapısal nedenlerle doğrudan doğruya ilişkili olduğunu görmemiz zor olmayacaktır.

---

(27) TURKEY; Country report; FAO Rome, 1959 s. 1 — 2

Bkz: NICHOLLS William: Investissement in agriculture in under developed countries American Economic Review, may 1955.

Tablo III

Yıllar	Ekilen arazi (milyon hek.)	Memleket yüzölçümüne oranı	Otlak ve çayır (milyon hek.)	Memleket yüzölçümüne oranı
1950	14,5	18,7	37,8	48,6
1957	22,2	28,6	29,7	38,6

Kaynak : GÜRTAN KENAN : BAADE raporu üzerine... İktisat ve Maliye Dergisi, 15/Aralık/1959

IVbd — Alt-yapı yatırımları

Alt-yapı yatırımları genellikle diğer yatırımlardan daha az üretici oldukları için daha fazla enflasyonist baskı yaratacaklardır. Diğer taraftan gelişmekte olan ülkeler genellikle pek çok alt-yapı yatırımlarını kendi teknolojileriyle, dışarıya bağlı olmaksızın gerçekleştirme durumundadırlar. Bundan dolayı, çoğu kez diğer bazı yatırımlar birtakım darboğazlar nedeniyle planlanan seviyenin çok altında kalsalar bile, konut, yol, inşaat, hizmet v.b. gibi yatırımlarla telafi edilmektedirler. Bu durum şüphesiz ekonomide arz miktarı sabitken talep miktarını süratle artırmaktadır. Enflasyonist baskıların frenlenmesi amacıyla da bu tip yatırımların kısılması ekonomide işsizliği artırmaktadır. Gelişen bir ülkenin ithalât kapasitesi ferahlamadıkça ve teknolojik seviyesini geliştirmedikçe bu şekilde enflasyonist baskılarla sık sık karşılaşmasını normal karşılamak gerekir.

SONUÇ

Genel olarak gelişen bir ekonomide %7-8 fiyat artışları normal olarak görülebilir. O halde enflasyonist fiyat artışlarının bu oranların çok üzerinde seyretmesini önlemek başlıca hedef olmalıdır.

Enflasyonist baskılarla en etkili mücadele, bu baskıların baştan tesbit edilmesiyle mümkün olabilir. Bunun için ekonomide enflasyonist baskı yaratabilecek kaynakların neler olabileceği bilinmeli ve enflasyonist baskılar doğdukları kaynaklarda lokalize edilmeli ve ekonominin diğer sektörlerine yayılması önlenmelidir.

Enflasyonla M¼cadele Sorunu

Memleketimizde global olarak enflasyonist baskıları parasal nedenlere, harcamalardaki artışlara bağlamak ve soruna buna göre tedavi imkânları aramak, sektöriyel dengesizlikleri, yapısal nedenleri görmemek aldâtıcı olacaktır. Çünkü memleketimiz açısından sorun sadece enflasyonun önlenmesi değildir, aynı zamanda oldukça istikrar içinde hızlı kalkınmadır. Bu ise yukarıda tartışılan bazı yapısal dar boğazların kırılmasıyla ancak mümkün olacaktır.

Bugün artık birçok ülkeler millî gelirin daha adil bir şekilde bölüşülmesine doğru adım atmaktadırlar. Batı ekonomileri gelir politikası uygulamalarıyla bunu temin etmeye çalışmaktadırlar. Memleketimiz için de buna benzer daha geniş politikaların uygulanma zamanı gelmiştir. Millî gelirin daha adil bir şekilde paylaşılması memleketimizin endüstrileşme sorununa da bazı çözümler getirebilecektir.